

Petőfi a románoknál.

Készletek Veégh Sándor tanár doktori értekezéséből.

Ha egy költő világirodalmi értékét, szellemi nagyságát és alkotó erejét vizsgáljuk, kétféle mérték is áll rendelkezésünkre. Világirodalmi értéket jelent az, ha külföldön is ismerik és olvasják. De világirodalmi a költői alkotás akkor is, ha a művet nem ismeri ugyan Európa, de a műnek esztétikai fajsúlya egyenlő a világirodalmilag ismert és elismert művekével. Katona bánk-bánját például nem nagyon ismeri a világirodalom. A kiváló kritikust, Gyulai Pál szerint azonban e mű akár jellemzés, akár szerkezet tekintetében Shakespeare tragédiái mellé állítható. Vörösmartyról sem mondható el, hogy a világirodalomban ismeretes, de Beöthy Zsolt szerint Vörösmarty olyan tökéletes alkotásokat adott, hogy világirodalmi érték. Arany János, akit a külföld szintén kevésbé ismer, mint a ballada Shakespeareje, Buda halálának és a Toldi trilogiának szerzője, a világirodalom legművészebb és legértékesebb hasonló alkotásaival versenyez.

Az utolsó 30 év magyar drámaírói rendkívüli módon ismeretessé váltak Bukaresttől egészen Amerikáig. Ismeretesek, de nem egyúttal világirodalmi értékek is. Az elterjedettség még nem jelent világirodalmi klasszicitást is. Az önmagában való művészi alkotás, amely nem lépte át a nemzet határait, klasszicitás, ha nem is világirodalmi mű. És viszont vannak alkotások, amelyek ismeretesek a világirodalomban, de nem klasszikusok.

Petőfi művei mindkét szempontból világirodalmi alkotások. Nemcsak esztétikai klasszicitás van bennük, hanem ismerik is azokat világszerte. Azt az utat járja, amelyen Homeros, Dante, Shakespeare, Goethe, Molière, Tolsztoj az emberiség közkincsévé váltak. Ez az út a lángészé, aki kinőve a az emberi méretekből, lerázza az emberi konvenciókat, szabadon mozog, eget kér. Világot átfogó szellemének nem gátja a nyelv, a nemzeti közösség, az idő: mindentől függetlenül bontja ki hatalmas arányait.

Nincs még egy magyar író, Jókai Mórt sem véve ki, akit annyira ismernek a külföldön, mint Petőfi Sándort. Ennek jelentőségét nagyban emeli az a körülmény, hogy Petőfi verseit nem valamely világnyelven írta, hanem olyan nyelven, mely elszigetelten áll a sors mostohaságában, amelyet megtanulni oly nehéz az idegennek s amelyet még a legközelebbi szomszédok is kevesen tudnak s ha tudnak — nem tudják jól.

Műveinek idegen fordítását nehéz volna megszámolni. Csak néhány adatot hozok fel. A Reszket a bokor..... és a költő jel-szava, a híres Votum Petőfianum a világháborúig 40 nyelvre van

lefordítva. Petőfi Sándor nemcsak egy nemzeté, Petőfi Sándor az egész emberiségé. Bettina von Arnim, Goethe barátnője Napistennek nevezi, Francois Coppée a szabadság örökkévaló hősé- nek, H. Grimm, berlini egyetemi tanár minden népek legnagyobb költőjének, Carlyle egyenrangunak tartja Goethe-vel, Heine Burns- szel méri össze és azt írja, hogy Németországban senkit sem lehet mellé helyezni. Ha a művelt külföldi ismeri ezt a szót: magyar, a második szó melyet kiejt, bizonyára az ő neve.

Petőfi világirodalmi hódításait, külföldi fordítóit kiváló szak- emberek ismertették. A Petőfi könyvtárban Lenkei Henrik, Kont Ignác, Baróti Lajos, Körösi Albin, Vikár Vera és Vikár Béla fog- lalkoznak sorjában Petőfi utjaival a német, francia, olasz, spanyol, angol és északi népeknél.

Petőfi géniuszának román nyelvű hatásáról a legutóbbi idő- kig keveset tud az irodalomtörténet. Csupán a Târgu-Mureş (maros- vásárhelyi) Petőfi emléksorok című albumból (1923), Dr. Bitay Árpád: Petőfi és a román irodalom (77—81 l.) című cikkét hoz- hatjuk fel, valamint Pintér Jenő említését, hogy román nyelven is megjelent számos költeménye.¹⁾

Amikor ezt a szerény értekezést írom, az a vágy vezet kutá- tásomban, hogy ismertessem azokat a fordításokat és méltatáso- kat, amelyek Petőfiinek mintegy polgárjogot szereztek a román irodalomban.

Az első román Petőfi-fordítással a Vulcanu József alapította, Pesten megjelenő *Familia* c. szépirodalmi és művészi folyóirat 1872-es évének 5. számában találkoztam. A véletlen úgy akarta, hogy e fordítás abban a folyóiratban jelenjen meg, amelyben a legnagyobb román lírikusnak, Eminescu-nak költeményei is elő- szőr láttak napvilágot. A fordító maga Vulcanu Fordítása: Fire — asiu riu... Lennék én folyóviz..... elavult és költői erő nélküli munka.

Általában az első fordításoknak inkább művelődéstörténeti jelentőségük van, mint művészi

Felületeség és műgond hiánya jellemzi a Cluj (Kolozsváron) 1893—1898 között az Ungaria c. folyóiratban megjelent 45 fordítást.

Petőfi első művészi fordítója a braşovi Ştefan Octavian Iosif. Petőfi, akinek költeményeit otthon Brassóba ismeri és szereti meg s még inkább a nagyszabású magyar állami főgimnáziumban, Iosif számára azt a mestert jelenti, akihez kezdő költő korában iskolába jár s aki bevezeti őt a költészetbe. A fiatal Iosif Petőfin keresztül szerez magának költői nevet, hiszen első két könyvalak- ban megjelent munkája Petőfi-fordításgyűjtemény. ²⁾ Petőfi az a lángész, akit magának kiválaszt azért, hogy először tárja fel előtte egy gazdag és változó emberi érzés- és gondolatvilág sokszintisé- gét, költői megjelenítését. Petőfitől tanul keresetlenséget, egyszerű- séget, tartalmas rövidséget, formát.

¹⁾ A magyar irodalom története, Budapest, 1933. VI. 403 l.

²⁾ Poezii alese, Bibl. de popularizare, Craiova, 1896.

Apostolul şi alte poezii, Bucureşti, C. Müller, 1897.

Iosif mellett Petőfi leghivatottabb román fordítója kétségte-
lenül *Goga Octavian*, aki szerint a költő: harcos. S valóban har-
cosnak mutatkozik úgy eredeti, mint fordított költeményeiben. Az
ő érzéseinek alapja éppen úgy, mint Petőfinél, forradalmi. Goga
melankólikus forradalmár, akiben a fajszeretet összefonódik a ki-
csinyeknek, a tehetetleneknek a fájdalommal és a nagyok, hatal-
masok elleni indulattal. A pesti Lucafärulban művészi Petőfi és
Madách-fordításokat közöl, amelyekért a Petőfi Társaság tagjává is
választotta. Petőfiből nemzetpolitikai okokból fordít. Az eredeti
költeményben található politikai gondolatot saját népére alkalmazza.
Az idegen költemény lefordításával is tanítást ad, buzdít, lelkesít,
nevel, forradalmasít, nemzetét szolgálja. Ezeknek a költemény-
fordításoknak az alapeszméje az emberi és világszabadság nagy
eszméi.

A Bucureşti-ben Iorga irányításával megjelenő: *Floarea daru-
rilor* c. folyóiratban, 1907 ben, hét sikerült fordítás van. V. Loichiţă
írótól. Petőfi mellett, a második rovatban a világirodalom nagyjai-
ból találunk fordításokat, u. m. Leopardi, Carducci, Villon, Long-
fellow, Musset, Shelley, Tennyson, Ovidius, Goethe, Malherbe,
Manzoni, Ronsard, Edgar Poe, Vigny stb.

A bucureştii költő-tanár, Ion *Ursu Soricu* a craiovai *Ramuri*
folyóiratban fordít. Petőfiből azok az alkotások ragadták meg,
amelyek példái a szabadságért vívott harcok költészetének. Soricu
fordításai, amelyek gonddal és sok hivatottsággal készültek, az
említett folyóiraton kívül a *Vitorul*-ban, a *Neamul-Romănesc*-ben
s a *Neamul Romănesc Literar*-ban találhatók meg.

A braşovi Şaguna-liceum tanára Axente *Banciu* Petőfinek
legtermékenyebb fordítója. Több mint 50 fordítása van különböző
lapokban és folyóiratokban.

A román akadémia fiatal könyvtárosa, Avram P. *Todor* jelen-
leg a János vitéz fordításán dolgozik.

Petőfinek híres jelszavát, a *Votum Petőfianumot* kétszer is
lefordították románra. Ez a hat jambikus sor teljes kifejezője
Petőfi költészete eszméinek, a szabadságnak és a szerelemnek.

Ugyancsak két fordítása van *A hóhér kötele* regénynek is,
amely a nyomornak és a bosszúnak dramatizált rémes története.

A Petőfire vonatkozó méltatások nagyrészt prózaiak, de van
köztük költemény is.

Az első román, aki a magyar irodalommal, szellemi élettel,
a magyar lélekkel, annak különböző megnyilvánulásával foglalko-
zott, *Slavici* János volt. Slavici, a Convorbiri Literare folyóirat
1871-es évfolyamában, a magyarokról írt tanulmányában szélső-
séges irányt követ. (Studii asupra Maghiarilor.)

A multnak melankólikus forradalmára, *Goga*, »a román Petőfi«,
a vele szellemileg rokon génuszhoz költeményt ír, *Cântece färă
tară* költemény ciklusában: Lui Petőfi. E költeményt magyarra is
lefordította *Gara* Ákos, az oradeai kétnyelvű folyóiratban, az
Aurora-ban (1923 április 1.)

Petőfinek 1923-ban, fényes keretek közt lezajlott 100 éves születési ünnepére a románság figyelmét sem kerülte el. Különböző folyóiratokban és lapokban, ha nem is nagy terjedelmű, de tiszteletet adó megemlékezések jelennek meg, sőt a közoktatásügyi miniszterium külön kiadványban teszi a nagy költő elé a megemlékezés virágcsokrát. E könyvecskét elhunyt szláv nyelvészeti egyetemi tanárom, *Dr. Popovici József* írta.

Amint értekezésünkben kitérünk, a románság azok közé a népek közé tartozik, amelynek az európai átvándorlás Petőfi szintén hódítani tudott. Petőfi örök emberi értékei a románságot is érdeklődésre és tiszteletre hangolták. Ha azonban arra a körülményre gondolunk, hogy Erdélynek havasai és virágos rétei között évszázados együttélés kapcsában állt a két nép, aránylag kevésnek tűnik fel az kései érdeklődés, amelynek eredményei az itt összegyűjtött fordítások és méltatások. 826 költeményből csupán 198 fordítást találtam, jobbára folyóiratokban elszórva, 1872 évi kezdő dátummal.

Önként adódik a kérdés, mi az oka ennek a kevés érdeklődésnek? Az egyik okot kereshetjük abban a körülményben, hogy a románság művelt elemei, legalább az erdélyiek, Petőfit az iskola padjaiban eredetiben olvasták. Az igazi ok azonban politikai. Amint Goga a *Lucaefărul* 1903 augusztus 1-i számában kimutatja, sok magyar nyelven írott, elvitázhatatlan értékű irodalmi művet nem fordítottak le románra a két nép közötti évszázados politikai surlódások sajnálatraméltó hagyománya miatt.

Petőfi, a teljes és igazi román nyelvű Petőfi késik. Nem tudhatni, hogy megjelenik-e s ha igen, mikor.....

